

Prof. Dr. Mustafa Kara'nın "TASAVVUFUN SANATA ETKİSİ" Konferansı

*Tahsin KAYA**

Konya Büyükşehir Belediyesi ile Necmettin Erbakan Üniversitesi'nin birlikte düzenlediği "Tasavvufun Sanata Etkisi" konulu konferans 8 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirildi. Konya İl Halk Kütüphanesi'nde icrâ edilen programa konuşmacı olarak, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Kara katıldı. Açılış konuşmalarının akabinde konuşması için davet edilen Kara, "Tasavvufun Sanat'a Etkisi" başlığı altında sanatın ve medeniyetin gelişiminde tasavvufun rolüne ilişkin önemli tespitlerde bulundu.

Prof. Kara "*Dünyada birçok imparatorluk kuran medeniyetler olmuştur ancak hiç şüphesiz en önemlisi İslam medeniyetidir.*" diyerek sözlerine başladı. Bu medeniyetin üç olmazsa olmaz sütunu olduğunu: Birincisinin İlim ve irfan, ikincisinin felsefe ve üçüncüsünün güzel sanatlar olduğunu söyleyerek konuşmasını bu üç başlık altında sürdürdü.

Prof. Kara, bir hareketin medeniyet olmasının imkânları ve kriterleri ile başladığı konuşmasına şöyle devam etti: "*Yukarıda da belirttiğim üzere bu üç dalda üreten ve ürettikleri ile zirvede yer alan olması gerekiyor. Peki, bunun objektif ölçüsü ne olacak? Yani kamuya sunulan eserlerin birinci sınıf olmasının ölçüsü nedir? Tarih boyunca ölçü şu olmuştur. Bir dalda ürettiğiniz eserleriniz sizlerin dışında ötekilerin yani başka medeniyet ve kültürlerle mensup sanatkârların, mütefekkirlerin ve feylesofların dikkatini çekiyor ve sizin bu alanlarda ürettiğiniz eserleri anlama ve kullandığımız dili öğrenme ihtiyacı hissediyorlarsa, işte o zaman gerçek manada bir eser ortaya koymuşsunuz demektir. Yani başka medeniyet ve kültürlerle mensup sanatkârlar, mütefekkirlerin benim bu eseri okumam ve anlamam lazım ve bu eserin dilini öğrenmem lazım demeliler. Bugün bize kimse*

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Öğrencisi. e-mail: tahsinkaya1976@gmail.com

zorla İngilizce öğretiyor mu? Bizler para ve emek vererek niçin İngiliz'in dilini öğrenme ihtiyacı duyuyoruz. Çünkü bugün bilimde, kültürde, sanatta, edebiyatta küresel boyutta üretim yapılan ve kullanılan dildir. Lakin bu dilin en büyük kusuru ürettiklerinin irfandan yoksun olmasıdır." diyerek konuşmasına devam etti.

Kara, dinleyicilere "Şimdi size bir sorum olacak tarihte gerçekten bir İslam medeniyeti var mı? Elbette hepinizin cevabı, 'tabi ki, evet vardır' olacaktır. Müslüman âlimlerin, ariflerin, feylesofların ve mütefekkirlerin eserleri, tarihte başka medeniyet ve kültürlerle mensup sanatkârlar, mütefekkirler ve feylesoflar tarafından anlaşılma ihtiyacı hissedildi mi? Bu eserlerin dilini öğrenme ihtiyacı duyuldu mu? Hem İslam Tarihçileri hem de oryantalist tarihçiler bu soruya evet diyorlar. Bunlar bir dönemde hem Arapçayı ve hatta Osmanlıca'yı öğrenmek istediler. Arapça ve Osmanlıca'yı kültürümüzün kodlarını çözmek için öğrendiler. Çünkü bizim sanatta ve kültürde ve dahi felsefede ürettiklerimizi, Avrupa'nın bilimsel kültürel kalkınması için olmazsa olmaz gördüler. Bunu dolaylı ama çoğu zaman doğrudan aldılar, doğrudan almak için de dilimizi öğrenme gereği duydular." dedi.

Kara, konuşmasını dinleyicileri de dâhil ederek şöyle sürdürdü: "Unutmayın renklerimiz de Allah'ın bir ayetidir, dillerimiz de onun bir ayetidir. Mutaassıp olmanın gereği yoktur. Tarih boyunca kültürler birbirlerini besleyerek medeniyetleri oluşturmuşlardır. Avrupalılar bir dönem yoğun bir şekilde Arapça ve Osmanlıca'yı öğrenme gereği duymuşlar. Peki bunu İslam dinini öğrenmek ya da İslam dinine girmek için mi yapmışlar? Kuran'ı kabullenip yaşamak için mi öğrendiler? Tabi ki hayır. Mesela İbn Rüşd'ü düşünün, öyle bir ışık saçıyordu ki Avrupa Kitası'nda Avrupalı filozoflar onu hayranlıkla izliyordu. Aslında İbn Rüşd'ün yaptığı Aristo felsefesini yeniden yorumlamaktı. İbn Rüşd Arap dili ile Aristo felsefesini öyle zirve bir noktaya taşıdı ki Avrupalılar bunu anlamak ve kavrayabilmek için Arapça öğrenme gereği duydular. Medeniyeti kuracak olan ışık bütün kâinata aittir. Bu sözü unutmayın Allah'ın sözü de bütün kainata aittir. Büyük mütefekkirler, arifler, alimler bunların da sözü bütün yeryüzüne aittir. Allah'ın özel kabiliyetlerle yarattığı insanlardır bunlar. Allah'ın peygamberlerden sonra bize açtığı en büyük lütuf kapısı Arifler ve mütefekkirlerdir. Dolayısıyla İslam medeniyeti bir vakıadır ve en azından belirli bir dönem yeryüzünü ilim-irfan, felsefe ve güzel sanatlar ile ilmik ilmik dokumuştur. Bu güzelliği insanlara sunmuştur." dedi. Konuşmasını günümüzle kıyaslayarak ve İslam medeniyetini

İbn Rüşd ile örnekleyerek: “ Bu dönemde de aynı çıtaıı yakalayabilir miyiz?” sorusunu sorarak şöyle devam etti: “Maalesef bu dönemde bir tıkanma yaşıyoruz ama bütünüyle menfi bir durum yok. Çünkü 800 yıldır mükemmel bir şekilde çalışan bir damar var. Ve hiç tükenmeden akan bir damar bu. İşte Mevlana, işte Sadreddin-i Konevi... Mevlana ve eserleri ve işte onun gibi düşünenlerin eserleri. Bunlar yüzde yüz saf ve hala insanlık okuyor. Bir eseri 800 yıl yaşatan güç nedir? Esrarı nedir? Kitap aslında odundan yapılan ve siyah mürekkep ile yazılan bir cisim ya da bir kağıt parçası diyebilirsiniz. Ama siz o kağıt parçasını okuyorsunuz duygulanıyorsunuz, ağılıyorsunuz peki ne için duygulanıyor ve ağılıyorsunuz? Demek ki onda başka bir şey var. O şeyi yakalayanlar bir şey yakalıyorlar. O eserlere duygularını, düşüncelerini velhasıl hayatlarını yansıtıyorlar.”

Prof. Dr. Mustafa Kara, “Bütün medeniyetler Âdemoğlundur, bütün medeniyetler peygamberlerindir. İnsanlık düşüncesi peygamberlik düşüncesiyle iç içedir. Fikirler eserler bütün insanlığın malıdır. Şeyh Galip'in dediğı gibi burada taassub olmaz. Alırız veririz.” dedikten sonra, “Üç temel kurum İslam medeniyetinde sanatların gelişmesinde çok büyük rol oynamıştır Cami, medrese ve tekkeler...” diyerek konuşmasını şöyle sürdürdü: “İşte tekkeler bu noktada çok büyük vazife görmüşlerdir. İslam medeniyetinin ve kültürünün gelişmesinde çok katkı sunmuştur. Aslında asrı-saadette bunların hepsi iç içeydi. Evet ümmül-kura yani şehirlerin anası Mekke... Diğer bütün İslam şehirleri, Mekke'nin yavrusudur. Diğer bir şehrimiz ümmül-müessesat, yani Mescidi Nebevi'nin bulunduğu kurumların anası olan Medine. Bu mübarek mekan peygamber terbiyesi ile kuruldu. İslam medeniyetindeki bütün kurumların tohumu yani çekirdeğı buradadır. İşte özünü buradan aldı, ilk medrese Mescid-i Nebevi... Tasavvufçulara göre ilk tekke de suffadır. Ashab-ı Suffa; peygamber terbiyesi ile yetişen o alemlere rahmet olarak gönderilen kutlu peygamberin tedrisatından geçen Sahabeler... İslam'ın ilk sosyal güvenlik kurumu, ilk Hariciye Bakanlığı, ilk Maliye Bakanlığı ve ilk Sanat Eserleri Bakanlığı hepsi bu dönemde kuruldu. Bu tohum çile dönemini tamamladıktan sonra oranın iklim şartları müsait olunca patlamaya başladı ve yeryüzüne çıkmaya başladı, daha sonra büyüdü, dal budak açtı ve nihayetinde meyvesini verdi. Daha sonraki yüzyıllarda hayatın bu safhalarını yaşayacak adeta müstakil bir durum kazanacak, kurumlara ayrışacaktı. Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Gazneliler, Memlükler ve Osmanlılar, bunlar yepyeni müesseseler ve kurumlar açtılar. İslam medeniyeti ve kültürü adeta bütün dünyaya

hükmediyordu. Bu dönemlerde ilim irfan kurumunu, camiler, mektepler ve tekkeler götürüyordu. Tabi ki medreseler önemlidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Âlimden ufku kastediyorum. Bursa'da Sultan-ı Afak (ufukların sultanı) tabiri Orhangazi için kullanılmıştır. İlim kainatın Efendisi'nin duasıdır: "Bana eşyanın hakikatini göster." diyen Hatemül Enbiya (s.a.v)'in duasıdır. Allah bu şekilde dua eden peygamberinden şöyle dua etmesini istiyor: "Allah'ım ilmimi artır." ve onun için buyuruluyor ki: "Âlimler peygamberlerin varisleridir" Onlar peygamberlerden aldığı ışıkla daha derinlere bakabilirler. Hani üç boyutlu resimler var ya işte onlar gibi, eğer iyice bir resme yoğunlaşırsanız resmin içinde yeni resimler görebilirsiniz. İşte Arifler böyledir, derinliklerin içinde derinlikler görürler. Necmeddin-i Kübra gibi... O şöyle diyor: "Şeriat gemi gibidir, tarikat deniz gibidir, hakikat inci gibidir. Kim inci elde etmek isterse, gemiye biner, denize açılır ve inciye ulaşır. Bu sıralamaya tabi olmayan inciye elde edemez. İşte marifet o inciye elde etmektir." İşte bu büyük zatların eserlerinin böyle bir bereketi var."

Tekkelerin sanat üzerindeki etkisini vurgulayan Kara, "Bizim medeniyetimizin çağlara hükmeden birinci sınıf şairleri, musikişinasları hep tekkeden yetişti. Anlayacağınız tekkenin atmosferinde güzel sanatları teşvik eden bir hal vardı. Güzel sanatlarla ilgilenenlere ve büyük eserler ortaya koyanlara bakarsanız karşınıza Dervişler çıkar" diyerek tekkelerin önemini anlattı.

"Bir büyük millet din değiştiriyor, bu en büyük inkılaptır." diyen Kara, "Ahmet Yesevi'nin hikmetleri, şiirleri bir milletin imana, İslam'a girmelerine vesile oldu. Düşünsenize bir millet bir mutasavvıfın şiirleri ile İslam'la şereflendi. O dönem Orta Asya'da şöyle derlerdi: "**Mekke'de Muhammed İslam'ın güneşini yaydı, Türkistan'da Ahmet şiirle bir milleti imana getirdi.**" Bu savı destekleyici mahiyette örnekler verdi ve konuşmasını şu ifadelerle sürdürdü: "Bu işi Yunus Emre zirveye taşıdı ve sekiz yüz yıldır başucumuzda ve bizimle... Peki, ne anlatıyor? Yunus'un anlattığı şey üç harf ve yüzyıllardır o üç harf bütün varlığımızı sarıyor "aşk". Bütün şiirlerinde doğrudan veya dolaylı olarak mutlaka aşktan bahsediyor. Bu kelime var ya! İşte buna biz muhabbetullah diyoruz. Yesevi'nin sedası bir asır sonra Anadolu'da Yunus'u yetiştiriyor ve sonra gelenler hep bu üç harfli Hazret-i insan oluyor şiirle beraber..."

Yazar, "İkinci büyük sanat dalı hiç şüphesiz musikidir." dedi ve şöyle devam etti: "Musikinin sözlük anlamı meleklerin dili demektir,

yani kâinatta var olan musikiye kulak vermek lazım. Peki kulağımız kâinattaki hakikatın musikisini gerçekten duyuyor mu? Nerede şehirlerimizdeki kuş sesleri? O tabiatın doğal sesleri nerede? Maalesef onları makinalarımızın sesi ile boğduk. Bunlar bizi nereye götürüyor? Esas musikiyi kaybettiğimiz için bu sefer de şu helal, bu haram muhabbetleri yapıyoruz...

İnsan kulak, göz ve gönülden ibarettir. Bunların terbiyesi gerekiyor. Bu terbiye olmayınca ruhumuzun hakikatini kaybediyoruz. Tekkelerde dedelerimizin şiriden, musikiden, tasavvuftan ilham aldığını hep okuduk. Dede Efendi Mevlevilik ile ilgili bir terim gibi... Dede Efendi büyük bir şair ve musiki ustasıydı. 1846'da vefat etti. Dede Efendi son beytini Ravza-i Mutahhara da Resulullah (sav)'in huzurunda şöyle söyleyerek emanetini teslim etmiştir:

*Yürük değirmenler gibi dönerler Efendim
El ele vermişler hakka giderler
Gönül Kâbe'sini tavaf ederler Efendim
Muhammed'in kösü çalınır bunda*

Nur-ı Muhammedî aşkıyla yanan Dede Efendi son bestesini söyler ve Mescid-i Nebevi'de vefat eder. Bizler bu marifet ehlini, bu ilim ehlini gerçekten anlayarak okuyor muyuz? Bu büyüklerin yaşadığı zamanı ve zemini iyi bilmeliyiz. Yunus'un yaşadığı yüzyılı ve yaşadığı zemini iyi bileceğiz ki onun fikirlerini, hislerini idrak edebilelim."

Kara, "Bütün sanat dalları onu yani Allah'ı anlatır ve bu sanat dallarının Merkezi hiç şüphesiz tekkelerdir." diyerek özellikle Osmanlı'da tekkelerin büyük bir işlev gördüğünü tekrar vurguladı. Bunun yanında Enderun mekteplerinin de bu vazifeyi gördüğünü ancak Enderun mekteplerinin sadece payitahtta ve bir tane olduğunu; tekkelerin ise memleketin her beldesinde bulunduğunu ve sadece İstanbul'da üç yüz seksen adet olduğunu söyledi. Binaen aleyh toplumun her alanda yetişmesinde çok büyük fonksiyon gördüğünü dile getirerek: "Bu tekkeler sanatkârları koruyor, kolluyor ve yetiştiriyordu. Çok sayıdaki tekkenin şeyhi musikişinastır. Bazı tekkelerin şeyhleri şairdir ve bazı tekelerin şeyhleri büyük bestekârlardır. Bütün sesli zikirler belli besteler ile yapılıyordu. Onun için diyoruz ki; tasavvuf ile ilgili tekkeler ile ilgili terimleri bilmiyorsak güzel sanatları anlayamayız. Âşık Veysel'i iyi anlamak için tekke kültürüne ihtiyaç var. Neşet Ertaş'ı anlamak için tekke kültürü ile

alışverişimizin olması gerekir. Zira kendisi, dedesinden babasına ve onlardan gelen bu derin kültürü temsil ediyor.” şeklinde konuştu.

Kara, bir öz eleştiri de yapmak gerektiğini söyleyerek: *“İslam kültüründe resim ve heykeltıraş sanatı maalesef bir şiir, bir musiki kadar gelişmemiştir. Tabi ki bunun çok farklı sebepleri vardır. Ancak şu da bilinmelidir ki, bizim büyük heykeltıraşlarımız camii ve medreselerimizdeki mermerleri dantel gibi işleyen; mezar taşlarına muhteşem şekil veren ustalarımızdır. Resim sanatının yerini zaman zaman minyatür almıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, bizim medeniyetimizde resmin yerini minyatür, heykeltıraşlığın yerini ise taş işlemeciliği daha çok almıştır.” dedi.*

Prof. Dr. Mustafa Kara konuşmasının son bölümünde özellikle genç dinleyicilere seslenerek şu nasihatlerde bulundu: *“Hangi fakültede okursak okuyalım, bu toprakların kültürü ile barışık olmalıyız. Sözlükler en çok kullanmamız gereken kitaplar olmalıdır. Kültürümüzü öğrenmemiz, okumamız lazım ve kültürümüzün sözlüğüne hâkim olmamız lazım. Tasavvufun sözlüğüne, tekke kültürünün sözlüğüne hâkim olmamız lazım. Fuzuli’yi Itri’yi dinlememiz lazım. Siz anlamıyorsanız bu sorun değil. Siz bir kültürün, sanatın zirvesi ile muhatap oluyorsunuz. Tabi ki anlamanız kolay değildir Onun için sabırla dinlemelisiniz ve dinlediğinizi yaşamalısınız. Yunus’u anlamak edebiyatla olmaz, içine girmek lazım. Kültür kendini bilmektir. Kendimizi bilmek için onları anlamamız lazım. İşte o büyükleri yetiştiren kurum tekkedir. Doksan sene kadar önce kapatıldı. Ne kazandık, sadece sahtekâr ve riyakâr Şeyhler kazandık. Soruyorum size Türkiye Cumhuriyeti’nde sahte imam veya müezzin var mı? Yok, çünkü Diyanet denen bir kurum var, seni eğitiyor ve görevlendiriyor ve de denetliyor. Peki, sahte Şeyh neden her yerde kaynıyor. Kanuna göre bunlar yasak ama her yerden mantar gibi türüyor. Çünkü bir kurumun ana damarını keserseniz ve yerine bir başka kurum koymazsanız durum bu olur.”* diyerek temennisini şöyle dile getirdi: *“İnanıyorum ki, yakın zamanda, tasavvuf kültürü ile yoğrulmuş büyük sanatkârlar yeniden yetişecektir.”*

Prof. Dr. Mustafa Kara, kendisine yöneltilen soruları cevaplayarak konuşmasını sonlandırdı.

Prof. Dr. Mustafa Kara Konferansı

